

PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

EFFECTIVENESS OF COMPETITIVE ACTIONS IN HANDBALL IN THE ASPECT OF OPERATIONAL AND TACTICAL THINKING

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЗМАГАЛЬНИХ ДІЙ У ГАНДБОЛІ В АСПЕКТІ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Serhii Romanenko¹
Anastasia Rekada²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-498-6-8>

Загальноновизнаним на сучасному етапі гри в гандбол є твердження про те, що гандбол – це атлетична гра в умовах рівної конкурентної боротьби, що висуває високі вимоги не лише до рухових здібностей, але й до стану психофізичних функцій та індивідуально-типологічних властивостей нервової системи спортсмена. Саме тому одним з найбільш інформативних, прогностичних і значущих виявів інтелектуальних тактичних здібностей спортсменів, на думку дослідників (Ж. Л. Козіна, Л. А. Огороднікова та ін.), є вміння аналізувати ігрову ситуацію в жорстко лімітованому часовому проміжку та обирати найбільш ефективний спосіб вирішення тактичних ігрових задач шляхом формування алгоритму рішення.

Суть і зміст процесу ухвалення рішення в дослідженнях з когнітивної психології представлений низкою етапів: 1) відбором інформації; 2) розпізнанням образів; 3) оцінкою можливостей вибору. Науковці виокремлюють три типи мисленневих дій, характерних для процесу ухвалення рішень: 1) орієнтувальні дії (аналіз умов); 2) виконавчі дії (вибір прийомів рішення); 3) контролюючі дії (порівняння рішення з вихідними умовами задачі) [1].

Важливу роль у здійсненні змагальної діяльності відіграють психічні якості і властивості особистості гандболіста. Особливе місце відводиться

¹ Educational and Scientific Institute of Physical Culture, Sports and Rehabilitation of the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Ukraine

² Educational and Scientific Institute of Physical Culture, Sports and Rehabilitation of the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Ukraine

процесам прийому, переробки, зберігання і передачі інформації. Для правильного вирішення тактичних задач гравці повинні володіти оптимальною інформацією про розташування партнерів на майданчику, місце знаходження м'яча, можливу протидію суперника, сигнали тренера і партнерів тощо. Особливе значення при цьому мають характеристики зорового сприйняття й насамперед глибинного зору й обсягу поля зору. Якщо перше пов'язане з дистанційно-динамічними особливостями сприйняття об'єкта в русі, зі здатністю оцінити відстань до м'яча, який летить, або партнера, який рухається, то друге пов'язане з місцезнаходженням їх в ігровому просторі. Як правило, у певний момент зосередившись на основному об'єкті, спортсмен дії інших гандболістів контролює периферичним зором.

У процесі спортивного вдосконалення у гравців відбувається формування на базі різної сенсорної інформації своєрідних синтетичних відчуттів, комплексного сприйняття. З'являється «відчуття дистанції», «відчуття супротивника», «відчуття м'яча», «відчуття голу» тощо. Означені «відчуття» особливо загострені у спортсменів, які знаходяться в гарнійфізичній формі, й згасають або не утворюються за недостатньої тренуваності або перетренованості [4].

До професійно значущих властивостей особистості гандболіста належать інтенсивність і концентрація уваги, її стійкість і швидкість переключення. Особливо великі вимоги гандбол висуває до уваги воротаря. Кидки майстрів цієї гри відрізняються неочікуваністю й стрімкою швидкістю (до 100 км/год) польоту м'яча. М'яч летить до воріт з відстані 6 м усього за 0,31 с. Для того, щоб зреагувати на кидок нападника, воротар повинен стежити за м'ячем безперервно протягом усієї атаки супротивника. Але час для затримки м'яча воротарем складає приблизно 0,8 с. [5]. Порівняння часу польоту м'яча до воріт та часу виконання прийому воротарем показує необхідність не лише спрогнозувати напрямки польоту м'яча, але й вчасно ухвалити рішення про його відбиття.

Не останню роль в успішному виконанні ігрових дій мають властивості візуального мислення, що забезпечують відтворюючу увагу. На основі інформації про місцезнаходження м'яча, розташування гравців гандболіст буде просторово-зоровий образ подальшої ситуації. Цей образ не лише просторовий, але й динамічний, оскільки гравець передбачає розташування об'єктів, які рухаються, через певний проміжок часу. На основі цього образу гравець й ухвалює рішення про подальші дії. Якщо ситуація на полі складається оптимально, ухвалення рішення здійснюється залежно від награних комбінацій, тоді як в екстремальних ситуаціях відтворююча увага, що допомагає передбачити подальший хід

подій, стає дуже значущою. Разом з цими особливостями, для успішного удосконалення техніко-тактичної майстерності велике значення мають мнемонічні властивості пам'яті спортсмена, серед яких обсяг пам'яті, швидкість запам'ятовування, міцність збереження отриманої інформації і точність її відтворення в потрібний момент [3].

Отже, ефективність ігрової діяльності в гандболі зумовлена не лише фізичними можливостями і технічною упорядженістю спортсмена, але й тактичними здібностями, що виявляється в розвитку ігрового мислення, змістом якого є уміння вирішувати ігрові задачі. Важливим механізмом вирішення ігрових задач є постійний процес ухвалення тих чи інших рішень, який і визначає, з одного боку, функціональні психофізичні можливості спортсмена, а з іншої – різні форми ігрової поведінки спортсмена.

Гандбол – гра колективна, де кожен гравець у взаємодії виконує техніко-тактичні дії і де повинен враховувати можливості своїх партнерів по грі й колективні дії супротивника. У цьому сенсі ігрові дії за своїм змістом є соціально-психологічними діями, і не можуть бути представлені лише як біологічні, що підкорюються певним потребам, або як фізичні, яким притаманні абстрактні «психологічні» властивості.

При збільшенні інтенсивності ігрових дій, при взаємодії в умовах дефіциту часу, зростанні емоційних навантажень, дуже важливі інтелектуальні функції спортсмена, які забезпечують точну оцінку ситуації, раціональний вибір способу дії, на основі прогнозування подальшого розвитку ситуації гри. Насамперед, це оперативне мислення, яке безпосередньо здійснює рішення ігрових задач. Тактичні рішення – це результат, не стільки переробки інформації, скільки результат оперативної мисленнєвої діяльності, суть якого в ігровій ситуації полягає в процесі постійного ухвалення рішень. Основними факторами, що визначають швидкість і зміст ухвалення рішення є: актуалізація або знаходження готового способу дії; 2) вибір способу дії з вже наявних в арсеналі спортсмена засобів або 3) побудова нового способу дії [2].

Групу чинників, що зумовлюють поведінку спортсмена у грі в гандбол, умовно можна спроєктувати на три різні системні площини – «тренер – спортивна команда», «спортсмен – організм» і «спортсмен – спортсмен». Кожна з виокремлених систем відображає певний тип взаємодії між своїми складниками, має свої закономірності протікання і прояву, і водночас, підпорядковані в межах загальної системи управління діяльністю спортсмена. Саме в центрі цих проєкцій і знаходиться спортсмен, який під одночасним впливом численних факторів змушений приймати рішення.

Список використаних джерел:

1. Ивахин Е. И. Мышление и ориентировка в спортивных играх: Метод.рекомендации (гандбол). Киев, 1971. 93 с.
2. Наумчук В. І. Теоретико-методичні основи навчання спортивним іграм : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2017. 180 с.
3. Овчаренко С. В., Мітова О. О. Проблеми контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. *Фізична культура спорт та здоров'я нації*. 2017. № 3 (22). С. 371–377.
4. Тимошенко О. В. Основи теорії та методики викладання спортивних і рухливих ігор : навчально-методичний посібник. Київ. 2008. 259 с.
5. Тимуш Т. Н. Основы методики обучения технике и тактике гандбола: учеб.-метод. Пособие. Тирасполь, 2008. 82 с.